

Történeti szociolingvisztika

2. A történeti szociolingvisztika előzményei

Marrizmus

Nyikolaj Jakovlevics

Marr

(?1863/1865–1934)

Новое учение о языке

Új tanítás a nyelvről

A nyelv a gondolkodás terméke, az pedig a társadalmi kapcsolatokból származik.

Az állatok jelrendszere és az emberek hangnyelve között létezett még egy nyelvfejlődési fokozat, a kéznyelv, vagyis a mutogatással való érintkezés.

A hangnyelv, a hangzó beszéd a társadalmi-gazdasági fejlődés egy meghatározott fokán jelent meg, a mágikus szertartások környezetében.

A hangnyelv négy, ősi hangcsoportból származik: *sal, ber, jon, roš*.

A nyelv a marxi terminológia szerint az alap és felépítmény ellentétpárjaként értelmezhető emberi társadalom felépítményéhez tartozik.

A nyelvfejlődés szakaszosan (stadiálisan) zajlik, e szakaszok felhalmozási folyamatok és robbanásszerű változások láncolatát adják.

Az emberi nyelv fejlődésének bölcsője a mediterraneumban volt.

Magyar Nyelvőr, 1950 március–június

NYELVÜNK ÚJ KORSZAKÁNAK KÜSZÖBÉN

Írta: Telegdi Zsigmond

A történelem legnagyobb forradalma, az ember ember által való kizsákmányolásának felszámolása, mélyreható, gyökeres változásokat hoz létre a nyelvben is. Amikor kezdetét veszi a szocializmus építése, a nyelv történetében is új korszak kezdődik.

(...)

A szocializmus győzelme tehát nem a nemzetek, a nemzeti kultúrák, a nemzeti nyelvek elhalásának, hanem ellenkezőleg, kifejlődésének, felvirágzásának és szocialista átalakulásának korszaka.

Sztálin elvtárs tanítását fényesen igazolta a Szovjetúnió soknyelvű államának fejlődése. A cári Oroszországban tömegesen éltek nemzetek és nemzeti csoportok úgy, hogy többségüknek nemhogy irodalma, de még írása sem volt. A szocializmus győzelmével ezek nem olvadtak be az orosz népbe; ellenkezőleg: a nagy orosz nép vezetésével és segítségével kifejlesztették és azelőtt nem is álmodott magasságra emelték saját,

(...)

Nyelvünk új korszakának tanulmányozásában nekünk, magyar nyelvészeknek döntő segítség Sztálin elvtárs tanítása, a Szovjetúnió példája. Megvilágítják az új korszak alapvető jellemvonását: a szocializmus építése nyelvünk, a magyar nemzeti nyelv új fejlődésének, felvirágzásának és szocialista átalakulásának korszaka.

Magyar Nyelvőr, 1951 március–április

EGY HIBÁS CIKKRŐL

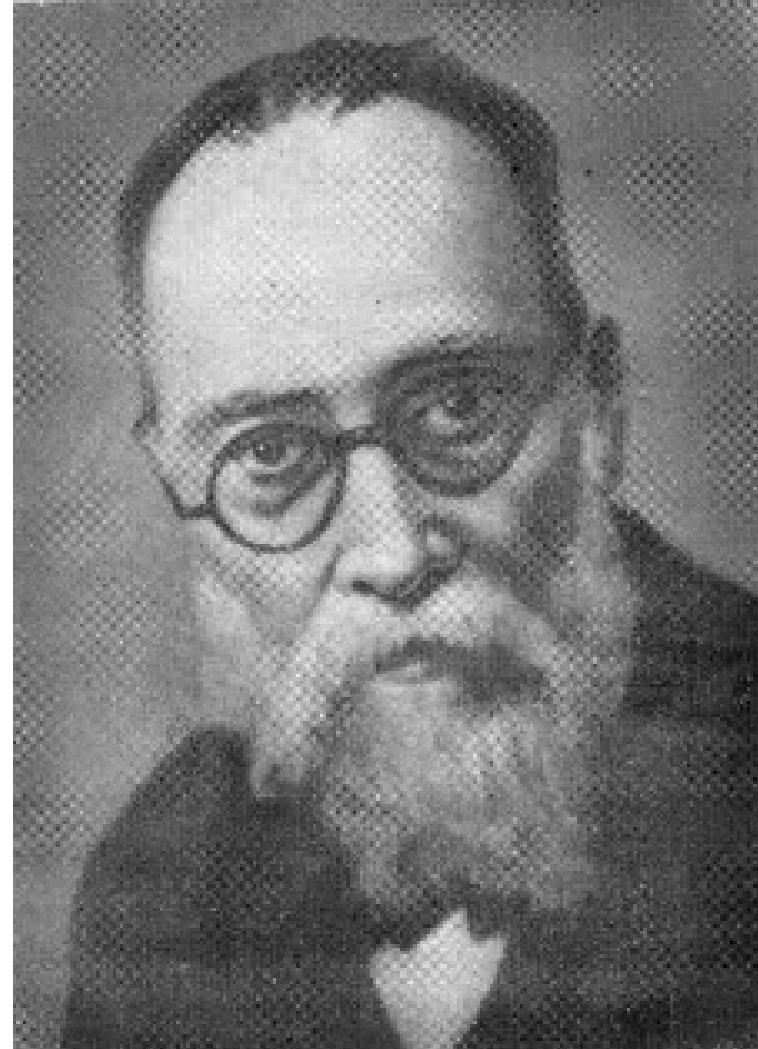
Írta: **Telegdi Zsigmond**

A Magyar Nyelvőr 1950 júniusi számában tanulmányt tettem közzé Nyelvünk új korszakának küszöbén címen. Alig néhány nappal később fordulat következett be a nyelvtudományban. 1950 június 21-én megjelent Sztálin elvtársnak Marxizmus és nyelvtudomány című cikke; ezt a következő hetekben újabb, a nyelvtudomány kérdéseit tovább tisztázó írások követték, a Válasz Krasennyikova elvtársnőnek és a Válasz az elvtársaknak.¹ Sztálin elvtárs cikkei szétzúzták Marr vulgarizáló, hamis irányzatát, amely marxista nyelvtudománynak, az egyetlen, az egyedül lehetséges marxista nyelvtudománynak hirdette magát és véget vetettek annak a zűrzavarnak, amely a nyelvészek körében a nyelvtudomány alapvető kérdéseinek tekintetében uralkodott. Sztálin elvtárs cikkeinek világánál nyilvánvaló, hogy tanulmányom súlyos tévedéseket tartalmaz, sőt ilyen tévedéseken alapul. Úgy gondolom, hogy ezeknek kifejtése, az önbírálat hatalmas erejű eszközének alkalmazása segíthet felszámolni a múlt tévedéseit, megszilárdítani az új magyar nyelvtudomány alapjait.

Jövendő munkásságommal be kell bizonyítanom, hogy tanultam Sztálin elvtárs útmutatásából, okultam a magam tévedésein. Minden örömmel rajta leszek, hogy ez sikerüljön, hogy így én is hozzájárulhassak az új magyar nyelvtudomány építéséhez, a marxizmus meghonosításához a magyar nyelvtudományban.

Antoine Meillet (1866–1936)

*jelentésbővülés,
jelentésszűkülés*

Jelentésbővülés

veres/vörös

kontár

bitang

Jelentésszűkülés

forr

édes

állat

vet

fahéj

palánta

zsolozsma

barom

Nyelvtörténet

Mészöly Gedeon

Hoffmann István

Nyelvtörténet

A. Molnár Ferenc

Himnusz

Isten áld meg a' Magyarat

Jó kedvvel, bőséggel

Szólásmagyarázatok

O. Nagy Gábor
Kertész Manó
Bernáth Béla

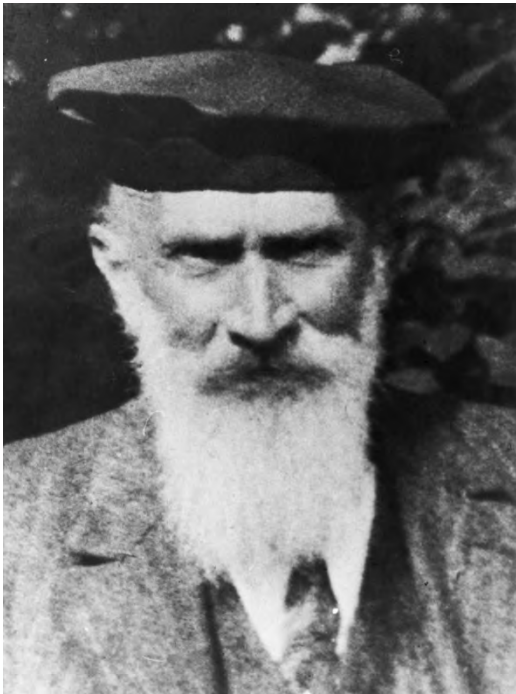

Wörter und Sachen

Szavak és dolgok
Cultural morphology

Hugo Schuchardt

Rudolf Meringer

Wörter und Sachen

**Sprach- und Sachatlas
Italiens und der Südschweiz**

<http://www3.pd.istc.cnr.it/navigais-web/>

Wörter und Sachen

„Ohne Sachwissenschaft keine Sprachwissenschaft mehr!“

**’Tárgyi tudomány nélkül nincs többé nyelvtudomány’
(Rudolf Meringer 1906)**

Népryelv kutatás

Csűry Bálint

Dimenzionális nyelvszemlélet

Juhász Dezső

*az a nyelvészeti látásmód,
„amelyben szerves egységbe épül a nyelvi működés három fő dimenziója, a térbeli, az időbeli és a humán dimenzió”*

Történeti szociolingvisztika Magyarországon

1982: Herman József, *Szociolingvisztika és nyelvtörténet*

Zelliger Erzsébet

Németh Miklós, Gréczi-Zsoldos Enikő,
Kalcsó Gyula

Történeti szociolingvisztika Magyarországon

Németh Miklós:

- Történeti szociolingvisztika
(három évtized mérlege)
- Nyelvi változás és váltalozás társadalmi és műveltségi tényezők tükrében
(Nyelvi változók a XVIII. században)
- Nyelvjárás, beszélt nyelv és spontán sztenderdizációs törekvések a XVIII. századi szegedi írnoki nyelvváltozatban

Történeti szociopragmatika

Sárosi Zsófia

Történeti szociopragmatika — magyar
nyelvtörténet más megközelítésben